

Τὸ ὄνομα, ἢ κἀνεία ἄλλο μικρὸν σημεῖον πολλάκις εἶναι ἰκανὸν νὰ διαχύσῃ φῶς εἰς ὅλον τὸ ὑπόλοιπον. Πολλάκις φοραῖς ὅμως μὲ ὅλον ὅπῃ βαίνωμεν ὅλα τὰ δυνατά μας, δὲν μᾶς ξεκαθαρίζεται κἀμμία ἰδέα, καὶ τότε ἡ ἀμφιβολία μᾶς μῦει ὀλόκληρος, καὶ ἐπομῶς ἡ ἀνάμνησις, καθὼς καὶ ἡ ἀναγνώρισις μῦει ἀμυδρά καὶ ἀβέβαιος καθὼς προτιτέρα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ τῶ ἔχειμ ἐμ μέσ παρῶσας τὰς ἐμ-
ροίας καὶ τὰς ἰδέας, ἢ περὶ Ἀμαμνή-
σεως.

Οσον εὐκόλον εἶναι νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀναγνώρισις, τὸσον δύσκολον εἶναι νὰ δώσῃ τινὰς λόγον τῆς ἀναμνήσεως, τῷτ' ἔστι τῷ ἔοπε καθ' ὃν ἀνακαινίζονται αἱ εἴδησιαι καὶ ἰδέαι τῶ ἀπερασμύων πραγμάτων, χωρὶς αὐτὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἐκ νέου ἐπάνω εἰς τὰς αἰδήσεις.

Ἡμεῖς ἐδῶ βεβαιότατα δὲν θέλομεν ἐνθυμηθῇ μήτε τὰ κελλάκια τῷ ἐγκεφάλῳ, εἰς τὰ ὅποια πηγαίνου καὶ ἐμβαίνου αἱ ἰδέαι, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια διαγαίνου πάλιν ὅποταν χρειάζου, μήτε τὰ σημεῖα, ἢ τὰς χαρακτῆρας, καθ' ἃς ἐκεῖ ἐντυπώνονται, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἔχει ἡ ψυχὴ νὰ ξαναδιαβάσῃ ὅποταν θελήσῃ, μήτε τὰ αὐλάκια, καὶ τὰς πτυχὰς (διπλωματιαῖς), ὅπῃ γίνονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον, εἰς τὰς ὁποίας διατηρῶνται, μήτε ἄλλας τέτοιας πλασματώδεις ὑποθέσεις, μὲ τὰς ὁποίας διῆχθεισῶν μερικοὶ νὰ διασαφήσῃ τὸ μυστήριον τῆς ἀναμνήσεως.

Ὁ Ἀββᾶ Κονδυλιακ εἰς τὸ πῶρ τῆς ἀρχῆς τῶ ἀνθρωπίνων γνώσεων Δοκίμιόν τε λέγει ἀπλῶς, ὅτι αἱ ἰδέαι συνδέονται ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην μὲ ἔοπον ἄρρητον, καὶ μὲ ἔοπον ἄρρητον ἐγείρει ἢ μία τὴν ἄλλην.

λίω· εἰς δὲ τὴν ᾧ Αἰσθημάτων Πραγματείαν δεί-
χνει ὅτι πιστεύει μαζί με τὸν Ἑλβήτιον ὅτι ἡ κίνη-
σις, ἀφ' ἧς ἀρχίσῃ μίαν φοράν εἰς τὰς ἴνας, ἄρκει
πάντοτε· πῶς ἕμωσ ἡμπορεῖ νὰ ἄρκει πολλὰς χρό-
νος, χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ, δεῦν εἶναι τό-
σον εὐκόλον νὰ τὸ καταλάβῃ τινάς.

Ὁ Ρομπινέτ (Περὶ Φύσεως Κεφ. 28.) λέγει πάλιν, ὅτι μία ἴνα, ἀφ' ἧς κινήθῃ εἰς εἴνα τρόπον ὁ-
ποιονδήποτε, ἀποκτᾷ μίαν ἄρκει εἰς τὸ εἶδος
τῆς κινήσεως, καὶ κινήθῃ συχνὰ κατ' αὐτὴν τὴν κί-
νησιν, ἀποκτᾷ εἰς αὐτὴν ἕξιν· καὶ ὅτι πολλαὶ ἴνες
κινήθῃαι μία κατόπιν τῆς ἄλλης κατὰ τινὰ τάξιν, ἀ-
ποκτᾷ παρομοίως μίαν ἄρκει νὰ κινήθῃαι μετὰ τὴν
ἰδίαν τάξιν, καὶ ἀφ' ἧς κινήθῃαι κατ' αὐτὴν τὴν τάξιν
συχνὰς φοράς, λαμβάνει καὶ αὐτῆς τῆς τάξεως μίαν
ἕξιν· ἡ ὁποία σιωδεῖ εἰς τὸν ἐγκέφαλον ὅλας τὰς
κινήσεις, καὶ ὅλας τὰς ιδέας, ὅπως ἄπορθεύειν εἰς
τὴν ψυχὴν· καὶ τέλος πάντων ὅτι αὐτὴ ἡ ἕξις εἶναι
ἡ μνήμη· καὶ ὅτι ἡ δὲ ἰνῶν εἰς τὸ νὰ ἀρ-
χίσῃαι τὰς αὐτὰς κινήσεις, κάμνει τὴν ἀνάμνησιν.

Τὸ ἴδιον πρᾶγμα τὸ ἐξήγησε πλατύτερα ὁ Βονέτ
εἰς τὸ ᾧ τῆς δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἀναλυτικὸν Δο-
κίμιον, λέγωντας ὅτι αἱ ἴνες τῆς ἐγκεφαλῆς, δεῦν τὴν
κίνησιν τῆς ὁποίας ἀρ-χίσθῃαι τὰ αἰσθήματα, ἔχου
ὅλας κοινωνίαν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλω ἢ ἕμμεσον, ἢ
ἕμμεσον· καὶ ὅταν εἴνα ἀντικείμενον κάμνη προσβολὴν
ἐπάνω εἰς μίαν ἴνα, ἀφίγει εἰς αὐτὴν μίαν ἄρκει
εἰς τὸ νὰ κινήθῃαι μετὰ τὸν ἴδιον τρόπον· καὶ ἐπομῶς
ἀνίσως αὐτὴ τὴν νὰ κινήθῃαι δεῦν μίαν (ἄλλω)
ἴνα πλησιόχωρόν της, ἡ ὁποία ἐκινήθῃαι ἄλλω φο-
ρᾶν μαζί της, κινεῖται κατ' ἐκεῖνον τὸν δοθέντα ἄρ-
πον, καὶ διεγείρει ἐξ ὑπαρχῆς τὴν ιδέαν τῆς ἀντικει-
μέου της· καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας αἱ ἴνες, ὅπως δεῦν αἰσθάν-
θῃαι ἀκόμι τὰς προσβολὰς τῆς ἀντικειμένων, ὅπως
δεῦν ἔλαβαν ἀκόμι ἐκεῖνω τὴν δοθεῖσαν ἄρκει εἰς
τὴν κίνησιν, ὅπως δεῦν ἐβάλλθῃαι ἀκόμι δεῦν τὰ ἀν-
τικεί-

76 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

τικείμενα εἰς ἐκεῖνον τὸν δοθέντα τρόπον, αὐταὶ ἢ δὲ κινῶνται καθόλου ἀπὸ τὸν κλόνον τῆς πλησίον ἰνῶν, ἢ ἢ κίνησίς τις δὲ διεγείρει κάμμίαν ιδέαν, καὶ ἄρα τὰ λοιπὰ ὁμοίως.

Τῆτο εἶναι βέβαια τὸ πλέον ἀγχινέστερον, ὅπῃ ἤμπορῃσε γὰ ρηθῆ εἰς αὐτῶ τῶ ὑπόθεσιν. Ὅμως μὲ ποῖον τρόπον τόσαι ἴνες, ὅσαι ἀπαιτῶνται ὄχι μόνον ἄρα τὰς δυνατὰς προσβολὰς, ἀλλὰ καὶ ἄρα καθε βαθμὸν, καθὼς αὐτὸς θέλει, ἀνώτερον ἢ κατώτερον αὐτῆς τῆς προσβολῶν, πῶς, λέγω, τόσαι ἴνες ἔχον κοινωνίαν ἢ μία μὲ τῶ ἄλλῳ (καθ' ἡν ἔρεπει ὅλοι να κοινωνῶν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως· ἐπειδὴ ἤμπορεῖ καθε προσβολῆ να ἐγείρη τῶ ἀνάμνησιν καθε ἄλλης ιδέας ὅποισδήποτε γύως, ὅπῃ ἀτελήφθη ἄλλῳ φοράν εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν)· μὲ ποῖον τρόπον ἢ κίνησις τῆς μιᾶς μεταδίδεται εἰς τῶ ἄλλῳ, ποία εἶναι αὐτὴ ἢ ἄραθεσις τῆς κινήσεως, ὅπῃ λαμβάνει μὲ τῶ προσβολῶ τῆς ἀντικειμένων, καθ' ἡν ἀφ' ἢ ἠθέλων κινήθῃ ὅπως μὲ ταῦτα ἀπὸ τὰς πλησίον ἴνας, ἔρεπει να κινῶνται πάντοτε κατ' ἐκεῖνον τὸν δοθέντα τρόπον, καὶ να διεγείρῃ τὰς ιδέας τῆς ἀντιστοιχέντων ἀντικειμένων· καὶ ὅξ ἐναντίας πρὸ τῶ να δοκιμάσῃ τὴν προσβολῶ τῆς να μὲ κινήθῃ ποτε ἀπὸ τὰς πλησίον ἴνας, ἢ αὐ ἐκινήθῃσαν να μὲ διεγείρῃ ποτε κάμμίαν ιδέαν, αὐτὰ εἶναι μυσήρια, ὅπῃ μὲ μὲ μ' ὅλον τῆτο τεθαμμῶα εἰς εἷνα βαθύ σκοτός.

Νομίζω ὅτι θέλων μείνη τεθαμμῶα ἐκεῖ πολυῦ καιρὸν· ἄρα τί ἐν ὅσῳ ἀγνωμῶ μὲ ποῖον τρόπον ἢ ἰδία ἐνεσῶσα προσβολῆ πηγαίνει εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ πῶ πηγαίνει, καὶ ὅποια καὶ τί λογῆς κίνησιν ἔρεπει ἐκεῖ, πῶς ἤμπορεῖ να εἰκαθῆ ἐκεῖνο, ὅπῃ μετὰ τῶ προσβολῶ μὲ ἐκεῖ, καὶ πῶς αὐτὸ τὸ ἴχνος, ὅποιον καὶ αὐ εἶναι, ἤμπορεῖ να κάμη τὴν ψυχῶ να τὸ αἰσθῆθῆ ὅξ ὑπαρχῆς, εἰς τρόπον ὅπῃ να ἔχη ἐκ νέξ ἐμπεροδῶ τῆς τῶ ιδέαν τῶ ἀντικειμένων χωεῖς να ἀναγεωθῆ ἢ προσβολῆ τῶ;

Ἐκεῖ-

Ἐκεῖνο ὅπερ ἰξόρουμιν εἰς οἰκείας πείρας εἶναι· πρῶτον ὅτι αἱ ἰδέαι τῶν ἀπερασμύων πραγμάτων (τὸ ἴδιον λέγεται καὶ διὰ τὰς ἐννοίας) δευτέρως ἐγείρονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡσαύτως εἰς δικαίαν κἀμμίαν ἐνεσώσεως προσβολῆς, μετὰ τὴν ὁποίαν εἶναι συυδεδεμύαι. Λέγω ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ δευτέρως βλέπω κἀνσὶν ἀδυνάτον, ὅπερ μία ἵνα τῶν ἐγκεφάλων, ἢ ὁποῖα ἐκινήθῃ μίαν φοράν, νὰ μὴ ἤμπορῇ νὰ κινήθῃ πάλιν ἀπὸ κἀμμίαν αἰτίαν ἐσωτερικῶς ὁποιαυδήποτε, καὶ νὰ ἐγείρῃ πᾶν ὑπὸ τῆς αἰτίας ἰδέαν, καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν κίνησιν ἀπὸ κἀμμίαν ἄλλω ἵνα, ὅπερ ἤθελε κινήθῃ ἀπὸ μίαν ἐνεσώσαν προσβολῆν· μάλιστα νομίζω ὅτι μετὰ τὸν τρόπον ἀρχίζεν τὰ οὐεῖρατά μας. Ὄποταν ὅμως εἴμεθα ἔξυπνοι αἱ προσβολαὶ τῶν παρόντων ἀντικειμύων εἶναι ἐκεῖναι, ὅπερ ἔξυπνῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς ἰδέας τῶν ἀπερασμένων ἀντικειμύων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἔχον κάποιαν συυάφειαν.

Β'. Αὐταὶ αἱ συυάφειαι κρέμανται ἀπὸ τέσσαρα πράγματα μάλιστα, τῶν ἐστὶν ἀπὸ τῆς συυάφειαν τῶν τύπων καὶ τῶν χρόνων, ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος, ἀπὸ τῆς ἀναφορᾶς πρὸς αἰτίαν καὶ τῆς ἀποτελέσματος, καὶ ἀπὸ τῶν τεχνικῶν σημείων.

Ἀνίσως εἶδον ἐχθρὸς εἶναι τὰδε ὑποκείμενον, εἰς εἶναι τὰδε τὸν τρόπον, μίαν τὰδε ὥραν, καθὼς ξαναἰδῶ τὸ ὑποκείμενον, ἐνθυμῶμαι τὸν τρόπον καὶ τὴν ὥραν, καθὼς ξαναἰδῶ τὸν τρόπον ἐνθυμῶμαι τὴν ὥραν, καὶ τὸ ὑποκείμενον κτ.

Ὄποταν κοιτάζω τὴν εἰκόνα εἰς ὑποκείμενον γνωστὸν μοι, μοι φανταίνεται διδύς ἢ ἰδέα τῆς πρωτοτύπου. Ἀνίσως εὐρίσκω εἰς κἀνσὶν Ποιητῶν κἀμμίαν περικοπῶν νὰ ἔχη ὁμοιότητα μετὰ κἀμμίαν ἄλλω τῶν Ὀμήρου, ἢ τῶν Ἡσιόδου, οἱ ὁποῖοι μοι εἶναι γνωστοί, ἀνακαλεῖνται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν νῦν με. Ἀνίσως ἰδῶ κἀνσὶν ἀντικείμενον ὁποιαυδήποτε ὅμοιον μετὰ κἀνσὶν ἄλλο, ὅπερ εἶδον ἄλλω φοράν προηγήτερα, ἐνθυμῶμαι καὶ αὐτό.

78 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

Παρομοίως ἡ θεὰ τῶ καπνῶ μᾶς ἐγείρει τὴν ἰδέαν τῆ πυρὸς, ἄπο τὸ ὁποῖον δὲγαίνει· ἡ θεὰ τῶ ὄφρα μᾶς ἐξυπνᾷ τὴν ἰδέαν τῆ δῆγματος, τῶ φαρμάκῳ, καὶ τῶ θανάτῳ, ὅπῃ ἠμπορεῖ νὰ πορεύῃ ἀπὸ αὐτὰ.

Τέλος πάντων συνηθίζει κατ' εἴας νὰ κάμνη δεσμὸς εἰς τὸ μαρτύλιον, ἢ εἰς τὰ βιβλία, ὅπῃ ἔχει ἀνά χειρᾶς, ἵνα νὰ ἐνθυμηθῇ κἀνείνα πρᾶγμα, ὅπῃ φοβεῖται νὰ μὴ ξεχάσῃ· καὶ τὰ ὀνόματα προσέτι δεῦν εἶναι ἄλλο, ὡς ἄλλα τόσα σημεῖα ἐπινενομηνα ἄπο τῶς ἀνθρώπων, ἵνα νὰ ἀνακαλῶν τὰς ἰδέας τῶ πρᾶγμάτων.

Λοιπὸν αὖ προῦποθέσωμεν, ὅτι αἱ ἐνεσῶσαι προσβολαὶ ἀφίνων ἀληθινὰ εἰς τὸν ἐγκέφαλον κάποιον ἔχουσι, τῶ ἔσι μίαν κάποιαν ἀλλοίωσιν, ἢ ὁποῖα χρῆσιμὸς εἰς τὸ νὰ ἐξυπνίση ἐκ νέου τὰς ἰδέας, ἔχομεν τῆ ἀληθείᾳ πολλὰς λόγους νὰ τὸ συμπαιράνωμεν. Ἐπειδὴ ἰξόρομεν ὅτι μία πληγὴ, μία ἀποπληξία, μία βαρὴ ἀρρώστια εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐξήλειψε πολλάκις ἢ καθόλου, ἢ ἐν μέρει τὴν μνήμην τῶ ἀπερασμῶν πρᾶγμάτων, τὸ ὁποῖον δεῦν ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμνη ὡς ἔξαλείφοντας τὰ σημεῖα τῶς (1). Παρατηροῦμεν προσέτι ὅτι ἡ μνήμη συνηθίζει νὰ εἶναι πολλὰ ἀνάλογος μὲ τὴν φυσικὴν κατά-

5α-

---

(1) Εἰς τὴν λοιμικὴν νόσον τῶ Αἰθιωῶν, ὅπῃ ἠκολέθησεν ἐπὶ Περικλέῳ τὸν δεύτερον χρόνον τῶ Πελοποννησιακῶ πολέμου λέγει ὁ Θεκυδίδης (Ξυγῆ. Β'. Κεφ. 29.) ὅτι ἄπο ἐκείνου, ὅπῃ ἐγλύτωσαν ἄπο αὐτῶ, μερικοὶ ἔχασαν κάθε ἰδέαν τῶ ἀπερασμῶν πρᾶγμάτων, τὸσον ὅπῃ δεῦν ἐγνώριζαν πλέον μῆτε τῶ φίλος τῶς. Τὸ ἴδιον ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ Αἰπομημονόματα τῶς ἐν Παισιόις βασιλικῆς Ακαδημίας τῶ Ἐπιστημῶν τῶ 1711 ἔτους, ὅτι ἠκολέθησεν εἰς εἴνα παιδί ἐννέα χρόνων, τὸ ὁποῖον ἄπο εἴνα πόνου σφοδρότατον καὶ χρόνιον τῶ κεφαλῆς, ἀλησμόνησε μὲ τελείωματα ὡς καὶ τὴν φυσικὴν τῶ γλώσσαν.

σασιν τῷ ἐγκεφάλῳ ὅσον εἰς τὰ παῖδια, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ ὑπόσασίς τε εἶναι ἀκόμι ἀπαλή, δείσκομεν μεγαλωτάτῳ δ' ἐκλίαν μνήμης, ὅχι ὅμως ἄρκυς εἰς τὸς γέροντας, εἰς τὸς ὁποῖους ἢ εἰς τὰ ἐγκεφάλῳ εἶναι ἑλαχύτερα ἢ σκληροτέρα, βλέπομεν παγιωπάτῳ τῷ μνήμῳ τῆς ἀπερασμύων πραγμάτων, ὅμως δυσκολωτάτῳ ἐκείνῳ τῆς νεαρῶν.

Ὅτι αὐτὰ τὰ ἴχνη, ἢ αὐτὰ αἱ ἀλλοιώσεις, ὅπῃ μύμη εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἔχον κάποιαν ἀμοιβαίαν κοινωνίαν ἀναμεταξύτως τὸ συνάγομεν ἀκόμι καὶ ἄπὸ τῆτο, ὅπῃ αἱ ιδέαι αἱ συνημνύαι, εἶναι αἱ μόναι, ὅπῃ ἐξυπνῆν μία τῷ ἄλλῳ ἀμοιβαίως.

Ποῖα ὅμως εἶναι αὐτὰ τὰ ἴχνη, ἢ ποῖα ἢ κοινωνία τῆς, ἢ μὲ ποῖον τρόπον ἢ ἐπανειλημνύη προσβολῆς εἰς τὸ πρῶτον ἐγείρει τὰς ιδέας τῆς ἄλλων συνημνύων, εἶναι πάντῃ ἀγνωστον εἰς ἡμᾶς.

Χωρὶς λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν περὶ αὐτὸν ὅτι τῆτο, θέλομεν κάμῃ κάποιαν ἄλλαν ἀνατηρήσεις ἢ πρῶτον ὅτι ἐκεῖνο, ὅπῃ κάμνει τὰς προσβολὰς, ὅπῃ ὅσον ζωηρότεραι εἶναι, τόσον βαθύτερα νὰ ἐντυπώνονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον, τόσον σφικτότερα νὰ συνδέονται ἢ μία μὲ τῷ ἄλλῳ, τόσον περὶ αὐτὸν καιρὸν νὰ ἄρκυ ἐκεῖ, ἢ τόσον δ' ἐκλιωτέρα νὰ ἐξυπνῆν, ὅταν ἀπαιτήσῃ ἢ χρεία, τὰς ἀναλόγους ιδέας, εἶναι ἢ προσοχή.

Β'. Ὅτι τόσον περὶ αὐτὸν συμβαίνει τῆτο, ὅσον συχνότερα ἐπαναλαμβάνονται ἢ αἱ προσβολαί, ἢ αἱ ιδέαι τῆς ἰδίων πραγμάτων.

Γ'. Ὅτι πολλὰ δ' ἐκλιωτέρα ἐξυπνῆν (ἄρ' τὸν λόγον, ὅπῃ εἶπαμεν εἰς τὸ πρῶτον Α' ρθρον) αἱ κυρίως ιδέαι, τῆτ' ἔστι τῆς πραγμάτων ἐκείνων, ὅπῃ ἀνατηρῶν κάποιαν εἰκόνα, καθὼς εἶναι τὰ χήματα, τὰ χρώματα, ἢ τὰ ἐξῆς, ἀρ' αἱ εἰκόναί τῆς πραγμάτων, ὅπῃ δὲ ἀνατηρῶν εἰκόνα, καθὼς αἱ ὄσμαι, οἱ χυμοὶ, ἢ τὰ ἐξῆς.

Δ'. Ὅτι μερικαῖς φοραῖς διεγείρονται εἰς ἡμᾶς αὐτὰ

80. Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

ταὶ αἱ ἰδέαι, ἢ εἴδη τῶν πραγμάτων, καὶ μερικαῖς
φοραῖς μόνον τὰ ὀνόματά τες. Μάλιστα ὁ Σέλτζερ, καθὼς τὸ εἶπαμν εἰς τὴν Λογι-
κὴν (Μέρ. Β'. Τμήμ. Α'. Κεφ. 5'.) ὅτι ἡμεῖς συλ-
λογίζομεθα ταῖς περισσότεραις φοραῖς ἐπάνω εἰς
τὰς λέξεις, ὡσαύτως ἐπάνω εἰς τὰς ἰδέας, ὁμοίως κα-
θὼς οἱ Ἀλγεβραῖσαι δελοῦν περισσότερο ἐπάνω εἰς
τὰ γράμματα, ὡσαύτως εἰς τὰς ποσότητες, ὅπερ δι' αὐτῶν
ὡφθαλμίζονται. Τὸ ὅμως συμβαίνει περισσότερο εἰς
τὰς εἴδη, ὡσαύτως εἰς τὰς ἰδέας. Ὅθεν ἐπειδὴ αὐ-
ταὶ, καθὼς εἶπαμν πρό ὀλίγου, ὡφθαλμίζονται δι-
κολώτερα ἀφ' ἐαυτῶν καὶ χωρὶς τὰ ὀνόματα (τὰ ὅ-
ποια καὶ αὐτὰ τέλος πάντων, καθὼς ἀλλῶς εἴρηται,
δεν εἶναι ἄλλο ὡσαύτως ἄλλαι τόσαι ἰδέαι, τὰτ' ἔστι πα-
ρασάσεις ἢ τῶν ἡχῶν, δεῖ τῶν ὁποίων προφέρονται, ἢ
τῶν χαρακτήρων, μετὰ τὰς ὁποίας γράφονται), δικολώ-
τερα ἢμπορῶν καὶ νὰ ἀνακαλεσθῶν εἰς καιρὸν ὅπερ αἱ
εἴδη, καθὼς δύσκολα ἢμπορῶν νὰ δελεσθῶνται εἰς
τὴν θεωρίαν, ἔτω δύσκολα ἢμπορῶν καὶ νὰ ἀνακαλε-
σθῶν εἰς τὴν μνήμην. Ὁ Ἀββᾶ Κονδυλιακ εἰς τὸ
ὡσαύτως ἀρχῆς τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων δοκίμιόν τε,
τὴν μνήμην τῶν ἰδεῶν τὴν ὀνομάζει φαντασίαν, καὶ εἰς
τὴν μνήμην τῶν σημείων φυλάττει τὸ γρῆκον ὄνομα
τῆς μνήμης· εἰς τὴν ὡσαύτως αἰσθημάτων ὅμως Πραγμα-
τείαν τε, μνήμην ὀνομάζει ἀκόμι καὶ ἐκείνῃ τῶν ἰ-
δεῶν, καθ' ὅσον ὅμως ἀνακαλεῖ τὰ ἀπερασμητὰ πράγ-
ματα, καὶ ὅποταν τὰ εἴδη μετὰ τὴν δύναμιν,
ὅπερ φαίνονται νὰ εἶναι παρόντα, τὴν ὀνομάζει πάλιν
φαντασίαν. Ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀπλῶς τε δέλομεν
ὀνομάσει τὴν μνήμην τῶν ἰδεῶν, ἢ εἴδη, καὶ
τὴν ἄλλην μνήμην τῶν σημείων, καὶ ἀφίνομεν νὰ εἶ-
παμν εἰς τὸ ἀκόλουθον Ἄρθρον τί πρέπει νὰ νοη-
ταὶ δεῖ φαντασίαν.

Ε'. Παρατηρητέον πρὸς τέτοις ὅτι εἰς τὴν μνήμην
ἢ ψυχὴ εἶναι περισσότερο πάχιστα ὡσαύτως ἐνεργῆσα.
Διὰ τὴν αἱ ἰδέαι, καθὼς εἶπαμν, δεν διεγείρονται,
ὡσαύτως

ἄρα δὲ τῆς συναφείας· ὅθεν δὲ εἶναι εἰς τὸ χέ-
 ριμας νὰ ἀνακαλέσωμεν, ὅταν θέλωμεν, ἐκεῖνας, ὅ-
 πῃ μᾶς ἀρέσκει περιωότερον, ἢ νὰ ἐμποδίσωμεν ἀ-
 πό τὸ νὰ διεγερθῆν ἐκεῖναι, ὅπῃ δὲν θέλωμεν. Εἶ-
 ναι ὅμως ἐνεργητικὴ καὶ ὁπόταν ἐξ αἰτίας μιᾶς ιδέας
 ἐπιθυμῶμεν νὰ ἀνακαλέσωμεν μίαν ἄλλην. Ὅταν
 ἀδιδείγματος χάριν ὀμιλῶντας δὲ κἀνὴν ὑποκεί-
 μνον, θέλωμεν νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸ ὄνομά τε, τότε ἢ
 ἰδία ψυχὴ εἶναι ἐκεῖνη, ὅπῃ παχίζει νὰ διεγείρη-
 τὴν κίνησιν εἰς τὰς συγκοινωνήσας ἵνας τῆ ἐγκεφά-
 λης, μετὰ τὰς ὁποίας εἶναι συνημνή αὐτὴ ἢ ἰδέα, ἢ
 ὁποία κίνησις πότε διεγείρεται ἀμέσως εἰς τὴν ἵνα,
 ὅπῃ ἐπιθυμῶμεν, καὶ ἢ ζητημένη ἰδέα παρρησιάζεται
 ὁδὸς· καὶ πότε διεγείρεται εἰς ἄλλας πλησιοχώρας
 ἵνας, καὶ προσφέρονται πρῶτον ἄλλαι ιδέαι, ὅπῃ ἔ-
 χον ἀναφορὰν μετὰ αὐτῆν, τὰς ὁποίας ἔπειτα ἀπολε-
 θῶντας τινὰς, φθαίνει τέλος πάντων καὶ εἰς ἐκεῖνῃν,
 ὅπῃ ζητεῖται· καὶ πότε δὲν διεγείρεται καθόλου εἰς
 τὴν ἵναν, ὅπῃ χρειάζεται, καὶ τότε ἀνάγκη εἶναι νὰ
 μείνωμεν χωρὶς τὴν ἰδέαν, ὅπῃ ἐπιθυμῶμεν (1).

5'. Σημειότεον ὅτι ἢ μνήμη μάλιστα τῆς λέξεων με-
 τὴν συχνῶν ἐπανάληψιν γίνεται τέλος πάντων ἕξις,
 εἰς ἕξιν ὅπῃ καθὼς ἀνακαλεσθῆ ἢ πρῶτη, αἱ λοι-
 παὶ δεχόμενται μία τὴν ἄλλην, χωρὶς νὰ ἀνακα-
 λεσθῆ καὶ καθόλου τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς. Οὕτω συμ-
 βαίνει ἀδιδείγματος χάριν εἰς μίαν σειρὰν σίχων,
 ὅπῃ

(1) Τετυγῶν εἰς τὴν φαίνονται φαινόμενα παράδοξα· μερικοὶ
 ἔχον μνήμην διωκοτάτην ὀλοκληρὴν τῆς ὀνομάτων· ἄλλοι δὲν
 κρατῶν (εἰς τὴν μνήμην) παρὰ τὴν κατάληξιν· ἄλλοι ἐνθυμῶν-
 ται τὴν ἀρχὴν, χωρὶς νὰ ἠμπορῶν νὰ ἀνακαλέσων τὸ ἐπίλοιπον.
 Τὴν πρῶτη νὰ πρῶτη φέρηται ὑπὸ τὴν ἕξιν, ὅπῃ ἔλαβον οἱ πρῶτοι
 νὰ προσηλῶνεν τὴν προσοχὴν, ὁπόταν ἀκούων, ὁπίσης εἰς ὅλον τὸ
 ἄθροισμα τῆς λέξεως, καὶ οἱ ἄλλοι νὰ τὴν προσηλῶνεν ἰδιαίτερα
 εἰς τὴν ἀρχὴν, ἢ εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως.

ὅπῃ ἀπεσῆθισε τινὰς, ὅπῃ φθαίνει ἢ παύεται λέξεις
 δεῖνὰ καὶ κάμη τὸν ἀποσηθίσαντα νὰ ἐνθυμηθῇ ὅλας
 τὰς ἄλλας. Τῆτο γινᾶται μὲ τὸ νὰ συνδέωνται σφι-
 κτὰ πρὸς ἀλλήλας αὐταὶ αἱ λέξεις δεῖνὰ τῶν συνεχῶν
 ἐπαναλήψεων, καὶ μὲ τὸ νὰ ἐσωθῆθισαν τὰ ζωτικὰ
 πνύματα (ἢ ὅποιος ἄλλος κῆ αὐτὸ εἶναι ὁ ἐνεργός, ὅ-
 πῃ διεγείρει τὴν κίνησιν εἰς τὰς ἴνας τῶν ἐγκεφάλων),
 νὰ ἔχεν καὶ τάξιν ἀπὸ τῆς μίαν εἰς τῆς ἄλλης ἴ-
 να τῶν ἐγκεφάλων, εἰς τὰς ὁποίας αἱ λέξεις εἶναι συν-
 δευόμεναι. Διὰ τὴν μίαν ὁποιαδήποτε δευροπῆ, ἢ παρῶ-
 θεσις, φέρει εἶπειν, μιᾶς νέας λέξεως, φθαίνει πολλά-
 κισ νὰ δευροπῆ ὅλην τῆς σειράν, κῆ νὰ σηκώσῃ τῆς
 μνήμην ὅλα τῶν ἐπομῶν. Πολλάκισ μάλιστα μόνος ὁ
 φόβος δεῖνὰ μὴ τὰ λανθάνῃ γίνεται αἰτία ἀρκε-
 τὴ νὰ εἰσάξῃ μίαν νέαν ἰδέαν, κῆ νὰ κόψῃ τῆς συ-
 νέχισαν ὅλα τῶν ἑπιλοίπων.

Ζ'. Μ' ὅλον ὅπῃ δεῖνὰ μέσθι πολλῶν ἐπαναλήψεων
 ἢμπορεῖ νὰ ἔμβῃ εἰς τῆς μνήμην κῆ μίαν σειράν λέ-
 ξεων, ὅπῃ δὲν κατανοοῦνται, ἢ δὲν ἔχεν κάμημίαν
 σχέσιν ἀναμεταξύτων * μ' ὅλον τῆτο ἢ ἀναλογία μετα-
 ξὺ εἰς τὰς λέξεις, κῆ τὰς ἰδέας δεῖνὰ τὰ σημαίνόμενά
 τας, κῆ περισσώτερον ἢ ἐσωτερικὴ ἀναφορὰ μεταξὺ τῶν
 ἰδίων ἰδεῶν συμβάλλεν πολλά εἰς τὸ νὰ δὲν ἐκλυῖν
 τῆς μνήμην. Διὰ τὴν πολλὰ δὲν ἐκλυῖν θέλει μά-
 θῃ τινὰς εἴνα λόγον συνεθεθισμένον εἰς μίαν γλῶσσαν
 συνεθεθισμένον, δεῖνὰ εἰς μίαν ξόνην * καὶ ἀκόμη δὲ-
 κλυῖν ἀνίσως αὐτὸς ὁ λόγος παραγματοῦεται πράγ-
 ματα ἢδη γνωσά * κῆ ἀκόμη πολὺ δὲν ἐκλυῖν ἀνίσως
 τὰ πράγματα παραγματοῦονται μὲ καθαρότητα κῆ τά-
 ξιν, καὶ τὰς ἀμοιβαίας ἀναφορὰς, κῆ τῆς ἀμοιβαίας
 ἐξάρτησίντας. Εἰς αὐτὰς τὰς δευροπῆ αἱ συνά-
 φειαι, ὅπῃ ἔχεν αἱ ἰδέαι ἀναμεταξύτων, καὶ αὐταὶ
 μὲ τὰς λέξεις, χρησιμίζεν εἰς τὸ νὰ δὲν ἐκλυῖν πε-
 ρισσώτερον τὰς συναφείας τῶν ἰδίων λέξεων, ὅπῃ θέ-
 λει τινὰς νὰ βάλῃ εἰς τῆς μνήμην.

Η'. Ὅτι πρέπει νὰ κάμη μίαν δευροπῆ μετα-
 ξὺ

ξὺ τῷ ἀληθμονῶν, καὶ τῷ μὴ ἐνθυμεῖσθαι· ἐκεῖνος ὅ-
 πῃ ἰξούρει ὅτι ἔλαβε μίαν ιδέαν, καὶ δὲν ἠμπορεῖ
 νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ, λέγεται πῶς τὴν ἀληθμόνησεν·
 ἐκεῖνος, ὅπῃ δὲν ἰξούρει μῆτε ὅτι τὴν ἔλαβεν εἶναι
 ἐκεῖνος, ὅπῃ δὲν ἐνθυμᾶται. Μοὶ ὁμιλεῖ εἷας δὲ
 εἷα ἀνθρώπον, ὅπῃ λέγει πῶς μοὶ εἶναι γνωστὸς,
 ὅμως ἐμὴν δὲν με ἔρχεται κἀνείνα ἰχνος τε· ἐγὼ
 λοιπὸν λέγω τότε ὅτι δὲν τὸν ἐνθυμᾶμαι. Ζητῶ τὸ
 ὄνομα κἀνείνος ἀνθρώπου, ὅπῃ ἰξούρω, ὅτι τὸν ὠνό-
 μασα ἄλλαις φοραῖς, καὶ τώρα δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸν ἀ-
 νακαλέσω, λέγω ὅτι τὸν ἀληθμόνησα. Τὸ μὴ ἐνθυ-
 μεῖσθαι λοιπὸν ἀποπλεῖει κἀθε ἀνάμνησιν, καὶ τὸ νὰ
 γνωρίζῃ τινὰς ὅτι ἀληθμόνησεν, ὑποθέτει μίαν ἀρ-
 χὴν ἀνάμνησεως.

Θ'. Ὅτι ἔχομεν διάφορα παραδείγματα, ἀγκαλὰ
 ἀπάνια, μνημονικῶν ἐξαισίων. Εἰς τῷτο ἐπαινῶν πολ-
 λά οἱ Παλαιοὶ τὸν Θεμισοκλέα, τὸν Μιθριδάτην, τὸν
 Λέκελλον. Εἰς τῷς νεωτέρας ἐσάθη ἀξίφημος εἰς τὴν
 Ἰταλίαν ὁ Μαλιαβέκκιος. Ὁ Βίνκλερ λέγει ὅτι Βάλ-
 λης ὁ ἀξίφημος Μαθηματικὸς ὄντας εἰς τὸ σκότος,
 καὶ δὲ τῷτο κἀμνωντας λογαριασμοὺς μετὰ τὸν νῦν, ἠμ-
 πόρεσε νὰ εὐγάλη τὴν τετραγωνικὴν ρίζαν εἰς ἀ-
 ριθμῶν τεσσαρακοντατεριῶν χαρακτήρων. Ὁ Βονέτ διη-
 γεῖται ἀξί ἐαυτῷ, ὅτι ἐπιώθησε καὶ ἐβάσαζεν εἰς
 τὴν μνήμην τὴν Εἰσαγωγὴν, καὶ τῷς 45 πρώτας πα-
 ραγράφους τῷ ἀξί τῷ ψυχικῶν δυνάμεων ἀναλυτικῶν
 Δοκιμῶν τε ἀπὸ τῷ νῦν τὰ γράφη.

Γ', καὶ τελευταῖον, ὅτι εἰς τὴν μνήμην εἶναι ἐ-
 πίσης βλαβερά καὶ τὰ δύο ἄκρα, καὶ ἡ μεγάλη καὶ ἡ
 πολλὰ ὀλίγη δὲκολία. Ἐκεῖνος, ὅπῃ δὲν ἠμπορεῖ νὰ
 σιωδέτῃ ὅμῃ τὰς ιδέας, μῆτε νὰ τὰς ἀνακαλέσῃ, εἶ-
 ναι δὲήθης, ἢ βλάξ. Ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ ἰ-
 δέαι, καθὼς μόνον ἀξασαθῶν μαζὶ, σιωδέονται με-
 τὸς δὲκολίαν καὶ δυνάμιν, ὅπῃ δὲν εἶναι πλέον
 κύριος νὰ τὰς ξεχωρίσῃ, κλίνει εὐκολὰ εἰς τὴν βλά-
 ξαν, ὅπῃ ἀπολεθῆσῃ ὅπῃ με εἷα τέτοιον δεσμὸν

να εἰσέλθῃ εἰς τὰ λόγια τὰς ιδέαις ἑστῆαι καὶ ἀσυμβίβαστοι. Μία δὲ δύναμις μνήμης, ἡ ὅποια χωρηγεῖ ἐν καιρῷ τὰς ιδέαις, ὅπως ζητῶνται, καὶ ὅπως μὲν τῶν τῶν ἔσονται ἀποκλύει ἄλλοτερον, ὅπως ὅπως ἐμποδίζει τὴν χῆσιν τῆς σκέψεως, τῆς κρίσεως, καὶ τῆς συλλογισμῶν, εἶναι ἐπιθυμητότερα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ Φαντασίας.

Τὴν φαντασίαν ἄλλοι τὴν οὐκ ἔχουσαν ἀλλέως, καὶ ἄλλοι ἀλλέως. Ὁ Κορυδακὴς μόνος τῇ ἑδωκε ἁφῶδες ὀρεσμῶν εἰς ἁφῶδες ἔσονται, καὶ πότε τὴν ἐκλαμβάνει εἰς τὴν εἰκόνα ἐκείνην, ὅπως ἡμεῖς ὀνομάσαμεν μνήμην τῶν ιδεῶν (Συγγράμ. Κορυδακ. Τόμ. Α'), καὶ πότε τὴν ἀντιθέτει εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν, ὀνομάζοντάς τὴν μνήμην, ὅταν ἀναεὶον ἀδυνατώσως τὰς εἰκόνας, εἰς ἔσονται ὅπως νὰ γνωρίζονται ὡς ἀπερασμέναι· καὶ φαντασίαν, ὅταν τὰς ἀναεὶον μὲν τὴν δυνάμιν, ὅπως φαίνονται ὡς παρῶσαι (Τόμ. Γ' σελ. 28.)· πότε λέγει πῶς ἡ λέξις φαντασία παρήχθη ἀπὸ τὴν δυνάμιν τῆς παρῶσαι τὰς ιδέαις μὲν αἰσθητικὰς εἰκόνας (Τόμ. 2. σελ. 323.)· πότε τέλος πάντων ἀποφαίνεται ὅτι εἰλημμένη καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίαν τῆς, θέλει νὰ εἰπῇ δυνάμιν τῆς συμπλέκειν τὰς ποιότητας τῶν ἀντικειμένων, καὶ πλάττειν ἐξ αὐτῶν συνθέτας, τῶν ὁποίων δεῖ εἶναι κἀκεῖνα ἁφῶδες εἰς τὴν φύσιν (Τόμ. 3. σελ. 163.).

Ἐκεῖνο ὅπως αὐτὴ ἔχει κοινὸν μὲν τὴν μνήμην, εἶναι ἡ ἀναεὶον τῶν ἀπερασμένων ιδεῶν· ἐκεῖνο ὅπως τὴν ξεχωρίζει ἀπὸ αὐτῆς, εἶναι τὸ πρῶτον ἡ ζωή τῆς, καθ' ἣν αὐταὶ ἀναεὶονονται· ὀρεπτον ἡ δυνάμιν, ὅπως αὐτὴ ἔχει νὰ τὰς συμπλέκει καὶ ἁφῶδες ἔσονται.

ἔοπες, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ἡ δυνάμις τῆς ἐνδύου ἀφηρημένης ἐννοίας μετ' εἰκόνας αἰσθητικάς.

Τὴν φαντασίαν λοιπὸν ἡμεῖς ἠμποροῦμεν νὰ τὴν θέσωμεν δυνάμιν τῆς παρεστένου ζωηρῶς τὰς εἰκόνας τῆς ἀπερασμῶν πραγμάτων, καὶ τῆς συμπλέκειν καὶ συνθέτειν αὐτὰς ἁφρόρως καὶ τὴν ἀρέσκειάν μας.

Ἀρχίζοντας ἄπο τὴν ζωηρότητα τῆς ἀδασάσεων, ἐν ὅσῳ αἱ ἰδέαι τῆς ἀπερασμῶν πραγμάτων διεγείρονται ἑλαφρῶς καὶ ὡς οὐ μακρόθεν, τῆτο δὲ εἶναι ἄλλο, ἢ μνήμη· καὶ ὁπότεν διεγείρονται ζωηρῶς εἰς ἔοπον ὅπῃ τὰ πράγματα νὰ φαίνωνται ὡς πλησίον καὶ παρόντα, τότε ὀνομάζεται φαντασία.

Εἰς τῆτο ἡ δυνάμις τῆς φαντασίας Α'. εἶναι τόσον μεγάλη, ὅπῃ κάμνει νὰ πισδῶμεν ὅτι ὑφίσταται πραγματικῶς ἔξω ἄπο τὸν ἑαυτὸν μας, ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲ ὑφίσταται ἢ εἰς τὴν ἀπλήν φαντασίαν. Ἐνχομῆ ἀδιδείγμα τῆτος οἰκειότατον τὰ ὀνειράτα, εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς φαίνεται νὰ βλέπωμεν, καὶ νὰ πιανώμεν τόσα καὶ τόσα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἢ δὲ ὑπῆρξαν ποτὲ, ἢ τότε βέβαια δὲ εἶναι παρόν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας.

Β'. Αὐτῆ μερικαῖς φοραῖς καταπτᾶ εἰς τὸ νὰ μεταμορφῶνται τὰ ἐνεσῶτα αἰσθήματα, καὶ νὰ κάμνη νὰ φαίνωνται τὰ παρόντα ἀντικείμενα πάντη ἁφορετικῶς ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι. Ἐμβαίοντες τὴν νύκτα εἰς τὸν νῦν εἶδος δειλῆ παιδός, ἢ εἶδος ἀνδρός ἀδυνάτε μία σκιά, γίνεται εἷνα φῶτασμα φρικτότατον. Ἐνας μανικός καὶ εἷνας ἔελός εἰς τὰ πρόσωπα, καὶ εἰς τὰ πράγματα, ὅπῃ ἔχεν ἔμποροδούτες δὲ βλέπεν, ἢ εἰκόνας ἀλλοκότες, ὅπῃ τῆς ἀδασαίνει ἢ ἐφθαρμένη φαντασίατες.

Γ'. Μερικαῖς φοραῖς μᾶς κάμνει καὶ τελείως ἀναδῆτες εἰς τὰ ἐνεσῶτα αἰσθήματα, ἐναχολῶντας ὄλλω μας τὴν προσοχὴν εἰς τὰς εἰκόνας, ὅπῃ μᾶς διεγείρει. Ἐνας οὐθραπος βεβυθισμῆος μετ' ζωηρότητα εἰς

τὴν θεωρίαν μιᾶς ὑποθέσεώς τε, ἢ μιᾶς δίκης, θέλει ἀπεράσει ἄπο τὰς πλέον πολυανθρώπους ἀγείας, χωρὶς νὰ σοχαθῆ ἐκείνας, ὅπῃ ἀπαντᾶ, χωρὶς νὰ αἰθανθῆ τὰς θορύβους, ὅπῃ πλήττειν τὴν ἀκοίω τε, χωρὶς νὰ καταλάβῃ μῆτε τὰς ὠθισμῆς, ὅπῃ λαμβάνει ἄπο εἴα. καὶ ἄπο ἄλλο μέρος. Οὕτως ὁ Ἀρχιμίδης ἐπιδομιλῆος εἰς τὴν μελέτην τε, δὲν ἐκατάλαβε τὴν ἄλωσιν τῆς Συρακυσῶν. Οὕτως ὁ παπᾶς τῆς Καλαμᾶ ἀποξενήρως θεληματικῶς ἄπο τὰς αἰδήσεις, δὲν αἰδανύνταν πλέον μῆτε τὰ κινήματα, μῆτε τὰ καύματα· τὸ ὁποῖον τῆτο (ἀνίσως τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτον ψεῦδος) δὲν ἤμπορῆσεν ἀλλέως νὰ τὸ κάμνῃ, ὡς ἐναχολέμῃος προσεκτικᾶ με σφοδρὰν φαντασίαν εἰς κἀνεία βαθμὴν σοχασμῶν. Καὶ ὁ Καρδάβος ἔλεγε ὡς ἐαυτῶ (ὡς) ποικιλοτ. Βιβλ. 8. Κεφ. 43.), ὅτι ὅταν ἤθελον, ἔμβαινον εἰς μίαν τέτοιαν ἔκστασιν, ὅπῃ μᾶ βίας ἤκον ἀμυδρῶς τὰς φωνὰς ἐκείνων, ὅπῃ ὠμιλῆσαν, χωρὶς νὰ καταλαμβάνῃ πλέον τὴν εἴνοιαν.

Δ'. Πολλάκις τῆναντίον μᾶς κάμνει νὰ λαμβάνωμεν αἰδήματα ἐκεῖ ὅπῃ κἀνεία ἀντικείμενον δὲν ἐνεργεῖ πραγματικῶς ἐπαύω εἰς τὰς αἰδήσεις μας. Τῆτο συμβαίνει μάλισα εἰς τὰς ἀρρώστους, ὅπῃ λέγονται φαντασιώδεις (ὑποχονδριακοὶ), οἱ ὁποῖοι πιστεύουν νὰ αἰδανύνται ἐκεῖνο, ὅπῃ φαντάζονται· καὶ τῆτο ἐπειδὴ ἡ φαντασία τινάζωντας με σφοδρότητα τὰς ἴνας τῆ ἐγκεφάλου, εἰς τὰς ὁπείας εἶναι συυδεδεμῆσον εἴα δοθῆν αἰδημα, κάμνει τὴν ψυχὴν νὰ δοκῇ ὅτι ἔχει ἀληθινὰ εἴα τέτοιον αἰδημα. Τῆτε τῆ πρᾶγματος μᾶς ἀναφέρει εἴα ὡς ἀδειγμα ὡς ἀδοξότατον ὁ Π. Μαλεμβράγχιος (Ἐξετάσ. Ἀληθ. Μέρ. 2. Κεφ. 7. Ἀειθ. 2.) ἐκεῖ ὅπῃ λέγει ὅτι μία δευτέρα ὄντας λυαγκασμῆν νὰ κρατῇ τὸν λύχνον, ὅπῃ ταν ἡ κυράτης ἐπῆρον αἶμα εἰς τὸ ποδάει, καθὼς ἀνοίχθηκεν ἡ φλέβα τῆς κυρᾶς, ἐκυριώθη ἄπο εἴα τέτοιον φόβον ἢ δέλη, ὡσε πολλὰς ἡμέραις μᾶ ταῦτα αἰδᾶ-

αἰδανύνταν εἷς πόνον σφοδρότατον εἰς τὸν ἴδιον τόπον τῆς ποδός, ὅπως εἶδε νὰ ἔμβῃ τὸ σμιλίον (νυσέρι) εἰς τὸν πόδα τῆς κυρᾶς, ὁ ὁποῖος τὴν ἠνάγκασε νὰ πέσῃ εἰς τὸ κρεβάτι· εἰς τὸ ὁποῖον, αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, ἄλλη αἰτία βέβαια δὲν ἠμπορεῖ νὰ προταρμωθῇ, ὡς ἡ δυνάμις τῆς φαντασίας, ἡ ὁποία ἔχωνταις πάντοτε ἔμποροῦται τὸ νυσέρι χαμηλόν εἰς τὸ ποδάρι, ἔκαμνε τὴν δελοῦσαν νὰ αἰδανύεται τὸν ἐκ τῆς πόνου τοιαύτης λογῆς, ὡς αὐτὸ νὰ ἐκοντᾶτο.

Πολλοὶ ὡς εἶναι τὴν δυνάμιν τῆς φαντασίας περαιτέρω, καὶ θέλουν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι πολλὰ τερατώδη μέλη, καὶ ἐκεῖνα τὰ σημεῖα, ἢ αἱ κηλίδες, ὅπως πολλάκις φαίνονται εἰς τὰ βρέφη, καὶ ὀνομάζονται κοικώς (εἰς μερικὰς τόπους) θελήσεις, ἢ ὀπιθυμίας, ἢ ἐλαΐς, κρέμανται καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἰδίαν φαντασίαν τῆς μητέρας. Ὅμως μὲ ποῖον τρόπον ἢ ἰδέα, ὅπως ἔχει ἡ μητέρα φέρει εἰπεῖν εἰς χαμοκεράσας, ἢ εἰς κερασιᾶς, ἢ εἰς ἐλαΐας, καὶ ἢ ὀπιθυμίας ὅπως αἰδανύεται εἰς νὰ λάβῃ καὶ νὰ φάγῃ ἢ τὸ εἷς ἢ τὸ ἄλλο, ἠμπορεῖ νὰ ἐγκολάφῃ εἰς τὸ βρέφος, (τὸ ὁποῖον εἶναι εἷς ὄν τελείως διαφορετικὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μητέρα) τὸ χῆμα, ἢ τὸ χῶμα ἐκεῖνα τὰ χαμοκεράσας, ἢ τὰ κερασιᾶς, ἢ τῆς ἐλαΐας, εἶναι τῆς ἀληθείας δυσκολώτατον νὰ τὸ καταλάβῃ τινὰς (1)· καὶ ὅλοι οἱ

Φυ-

(1) Ο' Π. Μαλεμβράγγιος ἀναφέρει δύο ἄλλα παράγματα ἀκόμι δυσκαταληπτότερα (Ἐξέτασ. τῆς Ἀληθ. Βιβλ. Β'. Κεφ. Ζ'. Ἀειθ. 3.) Ἐξ δύο γυναικῶν ἐγκασρωμένων, ἀπὸ τὰς ὁποῖας ἡ μία βλέπωντας εἷς κακῆργον ἱεροδιδάκτα ζωντανόν, ἐγέννησεν εἷς υἱόν, ὅπως εἶχε τὰ κόκκαλα τῆς βραχιόνων καὶ τῆς σκελῶν τζακισμέλια, καθὼς ἐκεῖνα τὰ κακῆργα. Ἡ ἄλλη βλέπωντας ἀσκαρδαμυκτὴ τὴν εἰκόνα τῆς Σάντε Πίς τῆς Ε'. ὅπου ἐκατόνισαν μετὰ πομπῆς τὴν ἀγιότητά τε εἰς τὸ Παεῖσι, τὴν ἐτύπωσεν εἰς τὸ βρέφος τοιαύτης λογῆς, ὅπως τὸ ἐγέννησε κατὰ πάντα ὁμοιωτάτον μὲ ἐκείνον, χωρὶς νὰ τὴν λείπῃ μήτε τὸ τεικόρονον, καὶ τὸ χῆμα τῆς

88 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

Φυσιολόγοι τῶν σήμερον λέγουν συμφώνως, ὅτι αὐταὶ αἱ κηλίδες (αἱ ὁποῖαι καὶ ὁμοιάζουσιν πολλάκις εἰς τὰ κεράσια, ἢ τὰ χαμοκέρασα, ἢ ἄλλα παρόμοια φράγματα, καθὼς καὶ νέφη εἰς τὰς λέοντας, ἢ εἰς τὰς ἵππους, ἢ εἰς τὰς ὀπλισμένους ἀνθρώπους, ὅπερ χηματίζει ἐνίοτε ἡ φαντασία τῶν θεατῶν) προέρχονται ἀπὸ τυχαῖα ξεχίσματα μικροτάτων ἀγγείων, ἢ τῶν κελλῶδων ὑφάσματος, ὅπερ συμβαίνει εἰς τὰ ἴδια βρέφη, χωρὶς ναῖ ἔχει καμμίαν μετοχὴν εἰς αὐτὰ ἢ φαντασία τῶν μητέρων.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς φαντασίας εἰς τὸ ναῖ συμπλέκηται τὰς ιδέας καὶ διαφόρους ἑόπας, καὶ ἀπὸ αὐτῶν ναῖ πλάττει ἀδασάσεις παντὴ καινοῦ ἑόπας, ἔχουσαν ἀδασάσμα αἰθιπὸν τῆς Ποιητῆς, καὶ Ζωγράφου. Διὰ τί πῶς ἠθέλην ἠμπορέσει ὁ Βιργίλιος ναῖ περιγράψῃ μετὰ τόσῳ ἀκρίβειαν (εἰς τὸ Β'. τῆς Αἰνεΐδος τε) τῶν πυρκαϊῶν τῆς Τροίας, καὶ τὰς ἀδασμικρὰς ἀδασάσεις τῶν διαφόρων πραγμάτων, ὅπερ ἐκεῖ διηγείται, ἀνίσως ἡ φαντασία τε δὲν τῶν ἔβανεν ὑπὸ ὄψιν αὐτὰ τὰ φράγματα μετὰ τόσῳ ζωηρότητα, ὡς αὐτὰ ναῖ ἦτον αὐτόπτης μάρτυς καὶ θεατῆς; Ὅθεν εἰς τὰς Ζωγράφου, καὶ Ποιητῆς ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως μία ζωηρὰ φαντασία· ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτῶν κρέμονται ἐκείνη ἢ δεινότης εἰς τὸ ναῖ ὄπνοῦ φράγματα καινοφανῆ, καὶ ἐκείνη ἢ ἐνέργεια εἰς τὸ ναῖ τὰ ζωγραφίζει μετὰ ζωηρότητα καὶ

πέξαδιων ὅπερ τῶν ἐξολίζαν, μετὰ τῶν διαφορῶν μόνον ὅπερ τῶν τὸ βρέφος εἶχε τὸ τεκτόνον εἰς τὰς ὄμους, ἀντὶ τὰ τὸ ἔχει εἰς τῶν κεφαλῆν.

Ἐκεῖ ὅπερ ἀκούονται παρόμοια διηγήματα ἀρέπει ἀπὸ τὸν ναῖ ἐξετάζεται καλὰ ἢ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ἢ ὅποια σιωπῶν εἶναι ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον ναῖ ἀλλοιοῦται πολλά· ἐπειτα ναῖ ἐξετάζεται ἢ αἰτία εἰς καμμίαν τυχαίαν συνδρομῆν, καὶ ἔχει εἰς τὴν φαντασίαν τῶν μητέρων, ἢ ὅποια δὲν ἠμπορεῖ βεβαίως ναῖ ἔχει τὸ αἰὲν δυνάμιν.

καὶ ἐνέργειαν, ἐξ ὧν τὰ ὅποια αὐτὰ θαυμάζονται πε-
ραιοτέρον τὰ αἰσιοργήματά τε.

Αὕτη ἡ δυνάμις τῆς φαντασίας εἶναι προσέτι ἐκεί-
νη, ὅπῃ μᾶς κἀμνει νὰ ἐνδύωμεν μὲ αἰδητὰς εἰκό-
νας τὰς ἐννοίας τῆς αὐτῶν, καὶ ἀφηρημένων πραγμά-
των, ὡς νὰ ἠμπορῶμεν μὲ τὸτο τὸ μέσον νὰ τὰς πα-
ρασαίνωμεν εὐκολώτερα εἰς τὴν δέξνοισιν. Κατὰ τὸτον
τὸν ἔσπον φανταζόμεθα τὸν Θεὸν ὡς Βασιλέα διοι-
κῆντα ἐπάνω ἀπὸ τῆς Οὐρανῆς, καὶ κυριεύοντα τὸ
παῦν τῆς Ἀγγέλης ὡς νέες πτερωτὲς ἐλαθέοντας τα-
χύταται ἀπὸ μίαν ἄκρην τῆς Κόσμου εἰς ἄλλην, ὡς
νὰ ἐκτελεῖν τὰ προσάγματά τε τὰς ἀρετὰς ὡς ἐξό-
χος γυναῖκας σολισμῆας μὲ διάφορα σολίδια, ὅπῃ
τὰς διακρίνουν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης τὰς κακίας ὡς
τέρατα ἀχίμα, τείνοντα πάντοτε εἰς τὸ νὰ μᾶς βλά-
πτων ἢ νὰ μᾶς πολεμῶν, ἢ τὰ λοιπὰ ὡσαύτως.

Αὐτὴν τὴν δυνάμιν ὁμῶς τῆς φαντασίας οἱ Φιλό-
σοφοι πρέπει νὰ τὴν μεταχειρίζονται μὲ προσοχὴν
μεγάλην· ἐπειδὴ εἶναι ἀπειρα τὰ σφάλματα, ὅπῃ
ἠμπορῶν νὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὴν ζήτησιν
τῆς ἀληθείας (1), καθὼς τὸ ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν

Λογι-

(1) Ἡ δυνάμις τῆς φαντασίας φθάνει πολλάκις νὰ κἀμνη εἶναι
νὰ λαμβάνη ὡς πράγματα ἀληθινὰ τὰ ἴδιά τε πλάσματα. Ἐ-
νας καυχηματίας συμπτισμῆος νὰ μεγαλιώη τὰς αἰεσίας τε, καὶ
νὰ πλάττη ὅπῃ δὲν ἔχει ἀληθινὰς, διηγῆμενος πάντοτε εἰς εἶνα
ἢ ἄλλον αὐτὰς τὰς αἰεσίας, τὸσον βαθειὰ ἐντυπώνει τὰς εἰκόνας
των, καὶ μὲ τὸστω ζωρότητα τὰς ἀνακαλεῖ, ὅπῃ φθάνει τέλος
πάντων νὰ πισθῆ ἢ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὡς ἀληθινὰ τὰ πλάσματά τε.
Τὸτο συμβαίνει, ἐπειδὴ ἡ δυνάμις, μὲ τὴν ὁποῖαν παρασαίνον-
ται εἰς αὐτὸν αὐτὰ αἰδέαι, τὰς ὁποῖας ὁ Χρῆς ὀνομάζει ιδέας
τῆς φαντασίας, ὄντας ἴση μὲ ἐκείναι τῆς ιδεῶν, ὅπῃ προσέρχον-
ται ἀπὸ τὰς πραγματικὰς προσβολὰς, τὰς ὁποῖας ἐκεῖνος ὀνομά-
ζει ιδέας τῆς μνήμης, κἀμνει ὅπῃ αὐτὸς (ὁ καυχηματίας) νὰ
μὴ διακρίνη πλέον τὰς πρώτας ἀπὸ τὰς δευτέρας, καὶ νὰ τὰς ἐκ-
λαμ-

90 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

Λογικῶν (Μέρ. Α'. Τμήμ. 5'. Κεφ. Β'), καὶ πε-
ρισσότερα ἀκόμη ἐκεῖνα, ὅτι προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν
εἰς τὴν ζήτησιν τῆς δ'δαιμονίας, καθὼς θέλουσι ἰδῆ
εἰς τὸν ἀρμόδιον τόπον τε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Κ Ε-

λαμβάνει ὅλας ἑπίσης ἀληθείας. Πόσας φορὰς δὲ ἀκολουθεῖ τὸ
ἴδιον εἰς τὰς ὑπόψεις καὶ δειλὰς ἀνθρώπων, καὶ πέρνει διὰ ἀληθεί-
α καὶ πραγματικὰ πρὸς ὑπόψιας, καὶ τὰς φανταστικὰς φόβους τῶν!